

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 88 חשון תשע"ה

העלון מוקדש לעילוי נשמת ר' אברהם ז"ל בן רחל ופנחס אריאל הי"ו

פרשת וירא

[כמבואר ברש"י להלן כא, יז], שהיה אז בן יג', ואם כן באותו זמן לא היתה קיימת כלל האומה הערבית.

ועתה מצאתי שכן הקשה רבינו עובדיה מברטנורא בפירושו על התורה (כאן), ותיירץ שאין כוונת חז"ל שבאו בדמות ערבים, אלא שאברהם חשד במלאכים שהם נוהגים להשתחוות לאבק רגליהם, וחז"ל רצו להמחיש זאת ואמרו שזהו כמו מנהג הערבים בזמנם [ומה שכתב רש"י "כסבור שהם ערבים שמשתחווים לאבק רגליהם", הוא חסר כ"ף הדמיון, וכאילו אמר "כערבים"]. וכן תירץ התורה תמימה.

ונראה להוכיח כדבריהם מהגמ' במס' בבא מציעא (פו, ב) שהמלאכים הקפידו על אברהם שחשד אותם בכך, וכפי שדרשו שם "אמרו לו המלאכים, וכי בערביים חשדתנו שהם משתחווים לאבק רגליהם. כבר יצא ממנו ישמעאל". וביאר המהרש"א, שאף שבתורה לא נפרש שהקפידו ואמרו לו כן, מכל מקום מכך שלקה אברהם אבינו בזה שיצא ממנו ישמעאל אביהם של הערבים שעובדים לאבק רגליהם, על כרחך שזהו בבחינת "החושד בכשרים לוקה בגופו", שכיון שחשד בהם שעובדים לאבק רגליהם יצאו מבנו הערבים שעושים כן.

ולכאורה צריך ביאור, כי אם נאמר שהמלאכים נדמו ממש לערבים אם כן מה הטענה על אברהם אבינו שחשד אותם בכך, וכי מה רצו שיחשוב, שהם כנענים או מצריים? ועל כרחך שהם לא באו כדמות ערבים אלא כסתם אדם מן המקום, והוא חשב שהם משתחווים לאבק רגליהם ולכן לקה בכך שחשדם לחינם.

ומעתה מעיקרא לא קשה כלל מדוע באו דוקא בדמות ערבים ולא בדמות אומה אחרת, כי אין כוונת חז"ל שבאו בדמות זו וכמבואר לעיל. ולפי כל זה אין שום הכרח שדיברו עם אברהם בשפה הערבית, אלא בארמית [או בשפה אחרת], שכן מלאכים אלו שבאו אליו יודעים לדבר בכל השונות.

שרה אמנו וגורי האריות

"ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת" (יה, ו)

במס' בבא מציעא (פו, א) דרשו "כתיב קמח וכתיב סולת, אמר ר' יצחק, מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש", ופירש רש"י סולת עדיפה מקמח, וכאן שרה אמרה קמח, ואברהם אמר סולת. אולם בגמרות הישנות הגירסה ברש"י הפוכה "הוא אמר קמח והיא אמרה סולת", וכך משמע גם מלשון הכתוב שהזכיר קודם קמח, ומשמע שאת זה אמר אברהם לשרה, והשיבה לו בסולת, וכבר תמחו על כך, שא"כ כיצד מוכח מכאן שאשה צרה עיניה באורחים, והלא הסולת משובחת מן הקמח? ותיירץ הבעל שם טוב על פי משל, שהאריה אמר לבניו גורי האריות, דעו שאתם הגיבורים ביותר בעולם, וכל הבריות מחוייבים לפחד מכם. ופעם אחת הלכו האריות הקטנים לסבב את העולם בבטחונם על גבורתם, כמו שאמר להם אביהם, ובאו לפלטיין אחד חרב ובו היו כל מיני ציורים, וראו

האם המלאכים יודעים לדבר בשפה

הערבית?

"יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם" (יה, ד)

פירש רש"י "כסבור שהם ערבים שמשתחווים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו". וצריך ביאור מדוע באו המלאכים בדמות ערבים דוקא ולא בדמות אומה אחרת?

ותירץ הגר"י אייבשיץ בספר 'אהבת יהונתן', שהמלאכים לא רצו שאברהם ידע שהם מלאכים ולא בני אדם, ומכיון שאין הם מכירים בלשון ארמית ובשאר לשונות, ואם ידברו עימו בלשון הקודש ממילא ידע אברהם שהם מלאכים שהרי שאר האומות לא היו מכירים בלשון הקודש, לכך נדמו לו כערבים ודיברו עימו בערבית, כי כפי שכתב הרמב"ם לשון ערבי הוא לשון עברי שנשתבש קצת, ולכן המלאכים מבינים גם ערבית שביסודה היא מלשון הקודש.

אולם יש להעיר על דבריו, שהנה מקור הענין הוא בדברי הגמ' בסוטה (ג, א) שיחיד לא יתפלל בלשון ארמית "לפי שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמית", וכבר כתב מרן הב"י (או"ח סי' קא' סע' ד') שלגבי שאר הלשונות נחלקו הראשונים, שלדעת רבינו יונה המלאכים אינם מכירים בשום לשון מלבד לשון הקודש, ולדעת הרא"ש רק בלשון ארמי אינם מכירים [ובשו"ע שם הביא את דעת רבינו יונה בסתם ואת דעת הרא"ש בשם יש אומרים], ואם כן לדעת הרא"ש עדיין צריך ביאור מדוע נדמו המלאכים דוקא לערבים ולא לאומה אחרת, שהרי היו יודעים לדבר בכל לשון.

וביותר קשה לי בדברי 'אהבת יהונתן', שהרי גם לשיטת רבינו יונה שהמלאכים אינם מכירים בכל לשון, מכל מקום בודאי שהמלאכים שבאו לאברהם ידעו לדבר בכל לשון, שכן אמרו במדרש (ילקוט"ש פי"ח רמז פב') שהיו אלו מיכאל גבריאל ורפאל, ובמס' סוטה (שם) מבואר שגבריאל יודע את כל שבעים הלשונות ואף לימדן ליוסף, ואף מיכאל יודע אותן, שכן מצאנו למרן הגרע"י בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סי' לה') שהביא את דברי השבולי הלקט (סי' רפב) בשם אחריו ר' בנימין, שמלבד גבריאל יש עוד מלאכים שמבינים בכל לשון, כגון מטטרון שכותב זכות וחובה לכל אומה ואומה, וכן מיכאל שדן את האומות, וכן המלאכים המסורים לציבור שמבינים בכל לשון [ולדבריו מסתבר שגם רפאל שממונה על עניני רפואת הבריות ומסור לציבור יודע כל לשון]. וא"כ כיצד כתב הגר"י אייבשיץ שהמלאכים לא ידעו לדבר בשאר לשונות והרי מלאכים אלו שבאו לאברהם שונים משאר המלאכים יודעים לדבר בהם, ועל כרחך שמפני סיבה אחרת נדמו דוקא לערבים.

ב. ושמה יש לתרץ באופן אחר. שהנה מעודי נתקשיתי כיצד יתכן שנדמו לאברהם כערבים, והרי כידוע הערבים הם מבני בניו של ישמעאל

גרש בן אידס קוגן ז"ל
אברהם בן גורגיה סלה ז"ל
הילה בת פאני יצחק ע"ה

יוסף בן מינס נהרי ז"ל
שמואל סעיד בן השמט כהן ז"ל
איטה בת אידס קוגן ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאניה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרה ע"ה

האם המלאכים יודעים את מחשבות

האדם?

“ולא חשבת את בנך את יחידך ממני” (כב, יב)

הקשה ה'משך חכמה' נר' מאיר שמחה הכהן רבה של דווינסק, מח"ס 'אור שמח' על הרמב"ם ועודן מדוע המלאך לא הוסיף לומר "אשר אהבת" כמו שנאמר בתחילה לאברהם "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת".

ותירץ, שמלאכי השרת אינם יודעים את מחשבות האדם, כמו שנאמר (מלכים א' ח, לט) "אתה ידעת לבדך את לבב כל בני האדם", ואהבה היא מכוונת הנפש הנסתרים שבאדם ולכך גם המלאכים אינם יכולים לדעת ולהשיג את האהבה שבלב האדם, ורק הקב"ה יודע זאת. ולעיל הקב"ה דיבר עם אברהם ואמר לו "אשר אהבת", אך כאן המלאך דיבר עימו ואין הוא יודע את האהבה שבלב האדם.

אמנם דברי המשך חכמה אינם עולים בקנה אחד עם דברי התוס' במס' שבת (יב, ב) שהמלאכים יודעים מה שחושב האדם בלבו.

אלא שבספר 'עיר דוד' (סי' תקבד) פירש בשם הסמ"ג את הפסוק "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", דהיינו "אפילו במחשבה שאינה ידועה אלא לפני", וא"כ דעת הסמ"ג שאין המלאכים יודעים מחשבות האדם, וחולק בזה על התוס'. ונמצא שדברי המשך חכמה הם כדעת הסמ"ג.

ב. ואכן, המעדני יום טוב (ברכות פ"ב אות ו') הקשה מנין לתוס' דבר זה, וביאר שהנה על ידי רוח הקודש אפשר לדעת מה בלב האדם, וכמו שכתב מרדכי במגילת אסתר על פי רוח הקודש "ויאמר המן בלבו", וכבר כתב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (ח"ב פמ"ה) שהמתנבא על ידי מלאך גדול ממי שיודע על פי רוח הקודש, ואם כן בודאי שהמלאך יודע מחשבות האדם. ברם, הקשה המעדני יום טוב מהפסוק הנ"ל שאמר שלמה "אתה ידעת לבדך את לבב כל בני האדם", וכן נאמר בירמיה (יו, ט) "עקוב הלב ואנוש הוא מי ידענו, אני ה' חוקר לב", ומוכח שרק השי"ת יודע מחשבות האדם, שלא כדברי התוס'.

ומצאתי למרן הגרע"י בשו"ת יביע אומר (שם) שדן בזה, וביאר בדעת התוס' שהמלאכים יודעים המחשבות אחר שתגיע המחשבה אל הלב, אך הקב"ה יודע המחשבה גם קודם לכן, וכפי שדרשו חז"ל (ילקוט תהלים רמז תשמט) על הפסוק "ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך וכו' וכל יצר מחשבות מביין- כל מחשבות אינו אומר, אלא כל יצר מחשבות, עד שאין האדם יוצר את המחשבה בלבו הקב"ה מביין". וכן כתב בספר 'נוה שלום' (סי' קא סק"ט), שהקב"ה יודע המחשבה שעתיד האדם לחשוב, וכעין מה שנאמר "כי אין מילה בלשוני הן ה' ידעת כולה" שקודם שאדם מוציא הדיבור מפיו הקב"ה יודע מה שעתיד לדבר כך גם לגבי המחשבה. אך המלאכים אינם יודעים אלא אחר שיקבע האדם המחשבה בלבו.

עוד כתב היביע אומר, שבחידושי הגאון ר' עקיבא איגר (על גיטין, הנד"מ ירושלים תשי"ז, בסוף הספר בחי' לשבת יב, ב) כתב לחלק בין מחשבה שבלב שידועה רק לקב"ה, לבין מחשבה שבמוח שגם המלאכים יודעים בה. נחו דעה שלישית, כי בתוס' הנ"ל כתבו בפירוש שהמלאכים יודעים את המחשבה שבלב האדם].

ג. ובמדרש תלפיות (ענף הרהור) מבואר שהטעם שמחשבה רעה אינה מצטרפת למעשה, משום שאין יודע המחשבה אלא הקב"ה, ואין אב מעיד על בניו.

וביביע אומר (שם) כתב בשם היערות דבש', שכל המלאכים אינם יודעים מחשבות, מלבד גבריאל, ולכן דוקא הוא עשה זנב לושתו, שידע שמחשבתה לעבירה. ושכן כתב בעיון יעקב (סנהדרין יט) שגבריאל יודע מחשבות, אך החיד"א ב'פתח עינים' (שבת יב, ב) חולק עליו.

ציור אחד על הכותל, והנה שמשון הגיבור עומד והורג את הארי וישסעהו כשסע הגדי, וכאשר ראו זאת ברחו בבהלה אל אביהם, ואמרו לו, הלא אתה אמרת לנו שאנחנו הגיבורים בעולם ועתה ראינו ציור שבו אדם אחד עומד והורג את הארי כשסע הגדי. והשיב להם אביהם, אדרבה, מזה נודע גדול גבורתכם, שזה אירע רק פעם אחת בעולם שאדם אחד היה גיבור מאוד ועשה פלא והרג את הארי, על כן מציירים אותו לחידוש ולפלא.

ואף כאן, כיון שהתורה מתארת את נדבת ליבה וצדקתה של שרה אמנו, שהוא אמר קמח והיא אמרה סולת, מכאן נלמד שאשה אחרת עיניה צרה באורחים.

לשונות של חרדלית

“ויקח בן בקר רך וטוב” (יה, ז)

פירש רש"י על פי דברי חז"ל במס' בבא מציעא (פו, ב) ששחט ג' פרים כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל.

ובפירוש התוספות השלם עה"ת (פ' וירא) פירשו, שכוונת חז"ל ל"חרדל" מלשון "חרדלית של גשמים" (חגיגה יט, א) שהוא זרם מי גשמים שיורדים במהירות מן ההר. וזהו "ג' לשונות בחרדל" שעשה ג' לשונות בוריות ובמהירות כדי להגיש לפני האורחים.

אלו זכויות נרמזו בעצים ובאש ובמאכלת?

“ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו” (כב, ו)

פירש הגר"י אייבשיץ בספר 'אהבת יהונתן', שעצי העולה רומזים לתורה הקד' שהיא עץ החיים, והניחם אברהם על יצחק כדי שזכות התורה תעמוד לו. וכן "ויקח בידו את האש ואת המאכלת", היינו שלקח עמו את זכות מה שהושלך באור כשדים לתוך כבשן האש על קדושת השם, "ואת המאכלת" היינו הזכות שהיה מאכיל ומשקה לעוברים ושבים.

על מה התווכחו אברהם ויצחק כשהגיעו

למקום העזרה?

“ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה” (כב, ז)

בספר 'פנים יפות' נרבי פינחס הלוי הורוויץ, רבה של פרנקפורט דמיין ואחד מרבותיו של החתם סופר. מח"ס 'ספר הפלאה', וספר 'המקנה' על מס' קידושין ועודן ביאר הפסוקים על פי דברי המדרש (ב"ר נה, ז) "והעלהו שם לעולה, ר' יודן בר סימון אמר, אמר אברהם לפניו, ריבון העולמים, יש קרבן בלא כהן? אמר לו הקב"ה, כבר מיניתך שתהא כהן, שנאמר (תהלים קי) אתה כהן לעולם". ונמצא שמעשה העקידה נחשב כהקרבה בבית המקדש ממש על כל דיניו והלכותיו.

ולפי זה פירש, שכשהגיעו אברהם ויצחק סמוך למקום ששם תהיה עזרת הכהנים כשיבנה המקדש, נכנס אברהם אל מקום ההקרבה שהוא במזבח הפנימי [כמ"ש במדרש (שם) "אל ארץ המוריה- מקום שמקריבין שם הקטורת"]. אך יצחק טען שאין לו רשות להכנס לשם כיון שהוא זר, ורק לאביו שהוא כהן מותר להכנס. וזהו שאמר "הנה האש והעצים", דהיינו שעלינו לעצור ולהקריב כאן כי אין לי רשות ללכת יותר עם העצים שעלי וא"כ "איה השה לעולה". והשיב לו אברהם, שהוא בעצמו הקרבן, ולכך מותר לו להכנס לפניו כמו כל קרבן שמכניסים אותו למקום ההקרבה.

האזינו לשיחות מוסר והשקפה ופרשת השבוע מאת הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001. לשיחות חדשות יש להקיש [לא ברצף] 1-1-2-48-1-1. ניתן להשיג את השיעורים והשיחות בעמדות המחשב של 'קול הלשון' ברחבי הארץ ובאתר 'קול הלשון'

לעילוי נשמת חיים בן נעמי חנוך ♦ גאולה בת רחל מעברי ע"ה ♦ חנה בת מרים יצחק ע"ה ♦ ר' עמרם בן חסיבה ז"ל

רחל בת אסתר שטרית ע"ה
שלום בן יפת אברהם ז"ל
מסעודה בת יוסף גחלי ע"ה

שמחה בת חונצה עזרי ע"ה
ורדה בת סאלם מועלם ע"ה
מסעודה בת פורטונה דמרי ע"ה

מרים בת יוכבד רבין ע"ה
שלמה בן חיים סלימאן קרוזה ז"ל
ויקטוריה בת ברטה לביא ע"ה